

Franckesche Stiftungen zu Halle

Ioachimi Oporini Professoris Extraordinarii Invitatio Nobilissimorum Doctissimorumque Dnn. Commilitonum Ad Pvblcas Demonstrationum Homileticarum ...

Oporin, Joachim
Kilonii, MDCCXXXIII.

VD18 13495984

Abschnitt

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-196411

§. I.

§. I. Demon-
stratio Spi-
ritus et vir-
tutis Paulina
qualis fue-
rit?

Euangelium Iesu Christi *ἐκ ἐν πείθοις ἀνθρώπινης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως* ab Apostolo Paulo cum Corinthiis communicatum esse, ipse diuinus Vir 1 Cor. II. 4. totidem verbis affirmat. Negat enim *λόγους πειθὺς ἀνθρώπινης σοφίας* sibi curae cordique fuisse, probabilitatem scilicet argumentorum, quae humana inuenit sapientia. De rebus quippe, non verbis et elocutione Apostolum l. c. vsque ad v. 13. loqui, nec non *λόγους* et *δύναμιν*, *πειθὺς* et *ἀπόδειξιν* inuicem opponi, ita, vt *λόγοι* *πειθοὶ* res et argumenta persuasoria, *δύναμις* contra nihil nisi verbum Dei secundum res in eo contentas, et *ἀπόδειξις* non nisi argumenta demonstrantia sint, facili negotio declarari potest. Interim tamen Apostolo alius quoque *λόγος*, aliud *κήρυγμα*, id est, colloquia non minus familiaria sancta, quam publica et ad plures habita oratio fuit l. c. quorum vtrumque *λόγοις* *πείθοις* oppositum erat, et cuius rationes legimus expositas 1 Thess. I. 5. vbi Apostolus sese Thessalonicensibus ait Euangelium annuntiasse *ἐκ ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει καὶ πνεύματι ἁγίῳ*. Quae quidem *δύναμις* et *πνεῦμα* cum *λόγῳ* siue sermone Euangelii concurrens, cui vtrique iunctim, neutri separatim conuersio Thessalonicensium adscribitur, egregie, me iudice, illustrat illam *πνεύματος καὶ δυνάμεως ἀπόδειξιν*, qua Paulus Corinthi vsus est. Equidem scio, quae nonnullorum ad 1 Thess. I. 5. fuerit sententia, qua illi per *πνεῦμα* dona Spiritus S., dona linguarum, prophetiae, sanationumque: per *δύναμιν* vero mira-

miracula intellexerunt. Quos tamen a verborum proprietate citra necessitatem, non citra vim discessisse, cum gravissimis Theologis nostris existimo. Aliquanto rectius Origenem, adu. Celsum ad 1 Cor. II. 4. pronuntiasse, nec acu tamen rem tetigisse persuadeor, vbi ille (sicut me ante plures annos legere memini) ἀποδείξει πνεύματος pro Apostolica Messiae demonstratione ex Prophetis V. T. deriuata, τὴν δυνάμειν vero pro miraculis habet. Verum enim vero quod primum ad 1 Thess. I. 5. adinet, vim huic loco interpretatio, quam recensuimus, infert, siquidem donis linguarum, prophetiae et sanationum conuersio tanquam effectus proprius nunquam tribuitur, sed ea vnus Spiritus S. cum verbo coniuncti proprius effectus est; ipsaque praeter ea Thessalonicensium et vicinorum Beroensium conuersio solius euangelii praeconio Act. XVII. 2. sqq. 11. 12. praecise adscribitur. Accedit, quod, cum in Actis Apostolorum plane non legatur, Paulum vllis miraculis apud Thessalonicenses vsum esse, eo minus inducar, vt credam, verba Pauli: ἐν δυνάμει καὶ πνεύματι ἁγίῳ significare miracula et linguarum dona, cum potius 1 Thess. I. 6. adiiciatur, quod Thessalonicenses sermonem Apostolicum cum multa calamitate et cum gaudio Spiritus S. exceperint. Quod deinde ad 1 Cor. II. 4. adinet, Origenis quidem de ἀποδείξει πνεύματος sententiam non omnino reiicio, qua illam pro demonstratione prophetica Iesu Nazareni venditat, siquidem hac inprimis omnium non minus Apostolorum, quam Pauli κήρυγμα continebatur, vti in Actis Apostolicis videre est; ita arcte tamen cum Origene verba Pauli accipere neutiquam volo, nedum illi consentio, per δύ-

scubā

A 1

ναμει

ναμιν hic miracula intelligi. Quid enim causae est, quare ego Apostolum *πειθοῖς λόγοις* miracula et vim patrandi ea minus adaequate opponere sentiam, ubi Paulus ipsum euangelii praediconium *δύναμιν θεῶ* appellare toties solet 1 Cor. I. 24. Rom. I. 16? Imo qui possit Paulus *πειθοῖς λόγοις* hic facta opponere, cum ipse Corinthiorum conuersionem non miraculis, sed vni Christi cruci adfixi *κηρύγματι* ita vindicet, ut sese praeter illud nihil quidquam curasse profiteatur. 1 Cor. II. 2. Quae cum ita sint, stat sententia, *λόγον ἀνθρώπινης σοφίας* negari a Paulo conuersionis Corinthiorum causam fuisse, stabiliri autem ab eodem tanquam veram conuersionis causam *τὸ πνεῦμα καὶ δύναμιν*, et hanc quidem eiusmodi, qualis est vis verbi diuini, omni arte humana efficacior. Prouoco ad Paulum, optimum suae ipsius sententiae interpretem, qui euangelium de cruento et expiatorio Christi supplicio tanta *δυνάμει* pollere 1 Cor. II. 2. et Gal. VI. 14. adfirmat, ut vni huic, exclusis reliquis omnibus, et omnem conuersionis aliorum vim, et suum *καύχημα* tribuat, et aegerissime ferat, hanc Dei *δύναμιν* 1 Cor. I. 24. Iudaeis propria iustitia turgidis offensionis, paganis humana sapientia deceptis stultitiae esse. Quo itaque pacto *δύναμεις* nihil aliud est, quam ipsum Christi euangelium. Adiungitur quidem *τῷ πνεύματι, δυνάμεις*, sed sicut Act. X. 38. Iesus Spiritu S. et virtute unctus esse dicitur, id est, virtute Spiritus S., ita et h. l. *δύναμεις* non magis opponi Spiritui S. potest, quam *λόγοι* opponi humanae sapientiae possunt. En Paulinam *πνεύματος καὶ δυνάμεως ἀπόδειξιν* Vbi enim Apostolus Iesum esse filium Dei ex praeis Vatibus accuratius demonstrauerat, et ad eundem pro nobis mortuum vera animi fiducia

fiducia

fiducia amplectendum peccatores serio inuitauerat; mox
corda ἀνοίγεσθαι, pertinacissimos Iudaeos κατανύσσειν,
innumeros de Iesu Nazareni, vnius Liberatoris doctri-
na conuinci, vniuersosque illos Christo viti suae tan-
quam palmites per fidem insertos efficacissime moueri
ac mutari legimus. En πνεῦμα! En δύναμις!

§. II.

Cuius Paulinae ἀποδείξεως modum si data opera in-
uestigandi animus mihi esset, in Actis Apostolorum non
minus, quam epistolis largam dicendi materiam habe-
rem. Vniuersi enim Christi Apostoli non minus, quam
Paulus, quoties μαρτύριον τῆς χριστιανικῆς confirmatum ibant
1 Cor. I. 6. peccatoresque ad εὐαγγέλιον χριστιανικόν, tanquam ad
sacram anchoram ablegabant, ita omni tempore hac
demonstrandi lege utebantur, vt Iudaeos aequae ac Pa-
ganos εὐτόνως, id est, ex genuinis principiis conuince-
rent, vt vtrique ἀσφαλῶς intelligerent, Iesum esse Mes-
siam. Speciminis tamen loco vnum alterumque Apo-
stolicae ἀποδείξεως exemplum in medium proferam, vn-
de ipsa forma Paulinae demonstrandi rationis luculen-
tius patere possit. Quam apte Paulus demonstrauerit,
Act. XVII. legimus: Is enim in medio Areopagi verba
faciens, breuiori praemissa beneuolentiae captatione
v. 22. (ἄνδρες Ἀθηναῖοι) exordioque v. 23. ab altari ἀγνώ-
στου Θεοῦ petito, enthymema in medium affert, idonee-
que demonstrat v. 24 sqq. Deus, inquit, templis non
includitur, quoniam α) ille est vbique praesens, β) ipsa
domestica vestra principia, quae Aratus descripsit, ab-
unde docent, nos ipsos a Deo procreatos, Conditorem-
que adeo tantum omni manuum nostrarum opera per-
fectiorem maioremque esse. Qualis quidem enthyme-

§. II. De-
monstratio-
nis Spiritus
ac virtutis
modus, et ad
aedifican-
dum effica-
cia.

matica Pauli demonstratio vim vocis τῆς πείθειν 2 Cor. V. 11. sine dubio recludit, quae forte non tam accurate per: *schön fahren*, quam: per concatenata enthymemata demonstrare, vertitur. Quam accurate autem idem Paulus hanc ἀποδείξιν suam ipsis sibi plane familiaribus particulis instruxerit, ὥστε, ἄρα, ἄρα ἐν, καὶ, γὰρ, δὲ, ὅτι, ut eo clarius alterum ex altero deducere, materiasque optimo ordine connectere posset, vel vna epistola ad Romanos indicat. Ista autem Paulina demonstrandi ratio vniuersae aedificationis Apostolicae nervus erat, uti 1 Cor. III. 9. sqq. Eph. II. 20. sqq. 1 Pet. II. 5. totidem verbis legimus. Eiusmodi quippe demonstratio Spiritus et virtutis non intellectum tantum hominum εὐτόνας conuincebat, sed voluntatem etiam diuinitus percellibat. Qua autem intellectus et voluntatis emendatione cum omnis apostolica aedificatio contineretur, quid mirum, demonstrationem Spiritus et virtutis Paulinae aedificationis centrum fuisse?

§. III.

§. III. Fata
demonstra-
tionis Spiritus
ac virtu-
tis in coetu
christiano.

Quod si vero fata ecclesiae respicimus, ipsa quidem Apostolica πνεῦματος καὶ δυνάμεως ἀποδείξις non magis quam ipsa Scriptura S. penitus nunquam exulauit, sed potius illa, etsi per haereticorum furorem, re-
cte sentientium quorundam torporem, et papatus tenebras inique lacerata et tantum non suffocata, post saeculorum inprimis emendationem caput iterum extulit. Quis enim dubitet, masculam illam demonstrandi simplicitatem, qua prisca nostrates Theologi prae aliis eminebant, apostolicae πνεύματος καὶ δυνάμεως ἀποδείξις accurate respondisse? Et quanquam deinceps accidebat, ut homileticae nonnullorum declamationes non tam Scripturae

pturae S. diuitias, quam vanae artis regulas, et alienam exemplorum, similium, emblematum et reliquarum ineptiarum farraginem prae se ferrent, stipulasque et foenum 1 Cor. III. 12. fundamento aedificii superstruerent, atque adeo Paulinam aedificandi rationem eo minus exaequarent, quo longius a sola demonstratione Spiritus ac virtutis recesserant; hodie tamen, quae S. Numinis est benignitas, plerique ab inani sic dicta arte homiletica, garrulaque et inepta loquacitate ad solidam rerum sacrarum demonstrationem, quam *aedificationis* vocabulo insigniunt, prudenter grauitique redeunt. In his non vltimo loco numerandus est Vir Celeberrimus *Fridericus Andr. HALLBAVERVS* Ienensis Academiae ornamentum, vtpote qui tam in ipso libro, *nd: thiger Unterricht zur Klugheit erbaulich zu predigen*, quam in elegantiori eiusdem libri praefatione *von der homiletischen Pedanterey* sese talem praestitit, qualem promisit. Celeberrimus videlicet Auctor utroque loco homileticas regulas doctrinae, lectionis ac prudentiae plenissimas suppeditat, spuriam declamandi rationem spernit, et ad rectiorem serio inuitat. Praeclare monet Vir doctus, quod scopus sermonum sacrorum ad instituendos et confirmandos in rebus ad fidem et vitam necessariis auditores vnice respicere debeat, si veram eorum, quam vocat, *aedificationem* obtinere velimus P. I. c. 2. §. 3. adeoque Idem ipsam homileticae aedificationis formam, quae intellectus conuictione et voluntatis emendatione continetur, parum negligit, sed citra admista aliena et erronea, perspicue, candide, prudenter ac efficaciter declamari iubet I. c. §. 5. Quin vbi Vir Cel. omnia quaeque ex textu fluere ac deduci vult,

ne

ne orator aedificatione aliorum excidat; apparet, HALL-
BAVERVM nec aedificationis, nec demonstrationis
homileticae neglectae accusari a quoquam posse.

§. IV.

§. IV.
In HALL-
BAVERI
libro homi-
letico prin-
cipium co-
gnoscenti
aedificatio-
nem homi-
leticam de-
sideratur,

Ego profecto tam utilem laudabilemque Viri Cel.
industriam suspicio, celebros, commendo. Interim ta-
men humanissimum Virum mihi veniam daturum es-
se confido, quod qualescunque cogitationes meas inter-
lectionem modo laudati libri subnatas cum Auctore non
minus, quam vniuersis homiletices cultoribus, qua par
est, modestia communicem. Tantum enim abest, vt
vellicandi animo quicquam scribam, vt potius commu-
nis causae emolumenta cum HALLBAVERO pro virili
quaeram, rectiusque edoceri, si errauero, libenter ve-
lim. Summa cogitationum mearum haec est, partim
quod *aedificatio* homiletica a Viro Cel. commendata,
debeat, partim quod *possit* adcuratius et specialius defi-
niri, cum ceteroquin in capite causae dissensus non sit.
Necessitatem huius rei pace Summi Viri defendo, quippe
qui nimis generatim et obiter ab HALLBAVERO tangi
existimo, quae primi fundamenti loco collocari opta-
uerim. Laudo quidem recensita superiori aphorismo
HALLBAVERI de *aedificatione* praecepta, sed eadem ine-
ptis declamatoribus omnem elabendi rimam obstruere
nego. Vix enim deerunt, qui, etsi non reiectis Viri
Cel. de simplicitate Scripturae perspicue, candide, pru-
denter et efficaciter sectanda regulis, sacrum coetum a
se satis aedificari posse persuadeantur, etiamsi praeter
Scripturam peregrina quaedam inspergant, praesertim vbi
consuetudine et praeuio magnorum virorum exemplo
nituntur. Vix deerunt, qui analogia fidei non leuiter
tincti,

tincti, sed prorsus imbuti sint, et nihilominus ea in medium afferant, quae a scopo Spiritus S. abludunt, adeoque nec conuincunt, nec aedificant. Quid? quod non desunt, qui tum demum sese perspicue declamare arbitrantur, quando verborum phaleras enixe quaerunt. Sunt etiam, qui de candore animi magnifice sentiunt et loquuntur, et ostentationi tamen magis, quam aedificationi inter declamandum litant. Vis quidem et efficacia verbi a ministri animo plane non pendet; nectamen sufficit, candorem nude praecipere, sed lydio lapide opus est, ad quem declamatio candida examinari queat, vtrum in ea animus dicentis aedificationi obsit nec ne. Sunt praeterea, qui prudenter satis declamare sibi videntur, modo munditiem doctrinae tueantur, parum curantes, quo ordine aut quibus auditoribus eam exponant. Sunt denique, qui efficacius ex alieno, quam suoapte ingenio se loqui posse autumant, aut praepostere etiam efficaciam quamdam quaerunt. Quae omnia abunde docent, quod, si quis degeneres oratores sacros erroris conuincere et in rectam reuocare viam velit, modum homileticae aedificationis formalem et adcuratius, quam ab HALLBAVERO factum est, describere, et principium aedificationis homileticae cognoscendae constituere debeat, quo confestim intelligi possit, quare necessario citra admista aliena et erronea, perspicue, candide, prudenter et efficaciter declamandum sit, imo quomodo et quando quis vere aedificet. *Principium cognoscendi* aedificationem homileticam requiro, quod *verum, evidens, adaequatum et primum* sit. Eiusmodi autem principium nec perspicuitas, candor, prudentia nec efficacia ab HALLBAVERO commen-

B

data

data, est. Vniuersae enim hae virtutes non sunt principia aedificationis *prima*, sed secunda, quoniam perspicuitas, puritas, efficacia et id genus alia ex solida demum et enthymematica demonstratione profluunt. Eadem etiam virtutes non sunt principia aedificationis necessario *vera*, quandoquidem interdum perspicuitas, puritas et efficacia dari potest, ubi a scopo loquentis in Verbo Spiritus S. vel maxime aberramus. Quin HALLBAVERIANAE ad aedificationem requisitae virtutes non sunt principia *evidentia*, quia vel ipse error aliquali interdum perspicuitate et efficacia sua non destituitur. Denique illae virtutes non sunt principia *adaequata*, siquidem nec perspicuitas, nec efficacia, nec eiusmodi quid aliud ideam aedificationis plene in se continet, nimirum conuictionem intellectus et voluntatis in melius mutationem. Ex quo, opinor, conficitur, aedificationem homileticam per idoneum cognoscendi principium adcuratius definiendam describendamque necessario esse. At enimvero hoc non fieri tantum debet, sed potest etiam omnino. Quodsi enim homileticae aedificationis forma et declamationis sacrae scopus nonnisi *conuictio intellectus et emendatio voluntatis* est; profecto aliud aedificationem homileticam cognoscendi principium non datur, quam solida sententiae et voluntatis diuinae in Scriptura sacra reuelatae demonstratio. Demonstrationem hanc pro fundamento, neruo, lydio lapide et principio aedificationis homileticae vendito, idemque cognoscendi aedificationem principium eiusque rationes hoc loco stabiliam et explicabo.

§. V.

§. V.

Principium cognoscendi aedificationem homile-
ficam, quod demonstratione contineri dixi, maxime
idoneum et ad persuadendum flectendumque esse aptis-
simum, nemo vnus negabit, nisi quis cum Scepticis
omnem generatim demonstrationem inepte negare, aut
cum Scholasticis quibusdam demonstrationem in sacris
dari dubitare temere velit. Scepticis communem ho-
minum sensum opponimus, quo illi id satis demon-
stratum esse consentiunt, quod necessaria consecutione
ex principio fluit, quandoquidem nec alio consilio da-
ta nobis ratio est, quam ut ignota ex notis concluda-
mus, nec sensus veri et iusti inde oriens prius fallere
potest, quam constet, sapientissimum non minus, quam
sanctissimum & veracissimum Numen falsas menti no-
stræ facultates indidisse. Scholasticis autem divinam au-
thoritatem opponimus, qua per *θεορρησιαν* Sacrae Scri-
pturae argumentis humanam non minus, quam diui-
nam fidem parientibus probatam extra dubitationis
aleam constituta nihil maius, nihil fortius datur. De-
monstratio enim auctoritate diuina nitens vniuersam
Philosophorum demonstrationem post se relinquit lon-
gissime, quoniam tum nobis non amplius sicut Philo-
sophis cum causis rerum res est, sed cum diuina supra
omnes obiectionum insidias posita omnipotentia. In-
uicta igitur in sacris datur demonstratio, simulac omnia
ex sacris oraculis rite explicatis necessaria consecutione
deducuntur, ignotaque ex notioribus illustrantur. Quae
cum ita sint, vt nulla vera intellectus conuictio et tu-
ta voluntatis commotio nisi ex demonstratione solida

§. V. Princi-
pium co-
gnoscendi a
nobis con-
stitutum est
satis idone-
um et ad
conuincen-
dum intelle-
ctum ac
commouen-
dam volun-
tatem aptis-
simum, imo
illud ipsa
Pauli de-
monstratio
Spiritus et
virtutis est.

fluat, nec ullus in orbe liber fortius demonstret, quam Scriptura eiusque paladium: *ita dicit Dominus*, quandoquidem demonstratio inde fluens, ad modum ignis et solis se habet, qui simul splendet et per splendorem caloremque sese demonstrat; sic omnis diuina intellectus illuminatio persuasioque atque voluntatis emendatio ab vna demonstratione sensus Spiritus S. in verbo loquentis pendet, eaque est ipsa Pauli πνεύματος καὶ δυνάμεως ἀπόδειξις. Nihil in hoc cognoscendi aedificationem homileticam principio aliud requiritur, quam vt in eo eiusmodi demonstrationis vis sit, qualem Paulina ἀπόδειξις prodebat. Paulus utebatur probationibus siue enthymematibus, quae, vt robur in corpore est et in lacertis, non in externo ornatu, in casside, in plumis, in armorum fulgore, quae quidem terrere hostem possunt, sternere non possunt; σῶμα πίστεως, corpus probationum ipsi Aristoteli audiunt. Verum vbi Paulina persuadendi vis ex ipsa inspiratione diuina proficiscebatur, et partim in rationibus ex ipsa Scriptura θεοπνεύτω petitis, partim ex reuelatione sibi diuinitus facta fluentibus consistebat; probationibus et enthymematibus eius nihil potentius nihil diuinius esse poterat, enthymemataque eius τὸ σῶμα θείας πίστεως merito appello. Quae enthymemata dum ipsi sectamur, sensumque Spiritus S. in verbo loquentis dum accurate eruimus, ab aedificatione, conuictione et emendatione, imo a demonstratione Spiritus ac virtutis nunquam aberrabimus. Atque sic *demonstratio Spiritus ac virtutis* hodiernum est *idoneum cognoscendae aedificationis homileticae principium*. Ecquid enim convincet, nisi clara notitia diuinæ sententiæ? Ecquid intus mouebit, nisi voluntas

Nu-

Numinis inuicte probata? Ecquid aliud aedificabit, quam haec istiusmodi conuictio et concitatio? Quo itaque cognoscendi aedificationem principio rite stabilito, ad quod tanquam ad lydium lapidem tota declamatio exigi debet, sponte demum fluunt attributa huius principii, quae Vir Cel. HALLBAVERVS recte inculcauit, scilicet simplicitas, perspicuitas, prudentia, efficacia et reliqua, de quorum attributorum nonnullis data opera egit ὁ μακαρίτης Georgius NITSCHIVS in *Myſta ſimplici et fervido*. Quomodo enim demonstratio enthymematica, illa Spiritus et virtutis demonstratio vel vno horum attributorum carebit? Haec potius omnia ex enthymematica demonstratione tanquam primo principio necessario sequuntur, et cum illa sunt coniunctissima, quanquam iis ipsam aedificationem contineri, cum Viro Cel. adfirmare non ausim. Simulac autem principium meum cognoscendi ab attributis aedificationis homileticae adcuratius distinguo, omnem elabendi rimam degeneri declamantium turbae obstruo. Vnus enim quisque hoc nostro principio ob oculos posito, citra errorem cognoscet, vtrum oratio ad aedificationem, id est, ad conuincendum et flectendum apta sit, an minus; nec quisquam habebit, quo inania sua excuset. Prouoco hic ad communem omnium logicam, quam nobis natura concessit, naturalemque veri sensum, quo vniuersi gaudemus, quotquot plane stupidi aut praeiudicatis opinionibus prorsus occoecati non sumus, vt vim demonstrationum ac probationum sentire queamus. Haec itaque de principio aedificationem cognoscendi eiusque rationibus haecenus!

§. VI.

§. VI. Hoc
principium
cognoscen-
di euidentius
docet,
quot parti-
bus constare
sacra decla-
matio de-
beat.

Transeo nunc ad declarandum, quomodo hoc a
me constitutum principium cognoscendi aedificationem
homileticam omnium praeceptorum homileticorum
neruus, et totius declamationis sacrae regula esse debeat,
ita, ut id quod iustum non minus, quam iniustum cir-
ca sacrae orationis partes sit, inde addisci possit. Quod-
si enim vniversa *aedificatio* demonstratione diuinæ sen-
tentiae aut voluntatis in S. Codice reuelatae ad conuin-
cendum intellectum flectendamque voluntatem com-
parata nititur; audacter profecto pronuntio, ad essen-
tiales sacrae declamationis partes non pertinere, quic-
quid illam demonstrationem necessario non constituat.
Hinc generatim concludo, et essentielles sacri sermo-
nis partes, et fas nefasque circa singulas eius partes, sci-
licet *tractationem*, quam vocant, et *usum* demonstra-
tionis Spiritus ac Virtutis, tanquam vnico aedificationem
cognoscendi principio stare non minus, quam cadere.
Speciatim autem adfirmo, essentielles sacrae declama-
tionis partes non esse plures, quam ipsam eius *Tracta-
tionem*, et inde deriuatam conclusionem tum theoreti-
cam, tum practicam, id est, *usus*. Quidni enim inte-
gra declamatio ad hunc vnum reduci syllogismum pos-
sit debeatue: *quicquid dicit Dominus, hoc aut credendum
aut faciendum est. Atqui hoc illudue dicit Dominus. E.
credendum aut faciendum est.* Maior quidem propositio
quia, ipsa sana ratione teste, indubitata est, eam inter
declamandum merito praeterimus. Vnde integra de-
clamationis *Tractatio* circa vnā *minorem*, quam vo-
cant, propositionem demonstrandam occupabitur. Haec
vero non nisi *enthymema* quoddam refert tanquam prin-
cipium,

cipium, vnde *Conclusio* ducenda est. Posteaquam enim *Tractatio* solide declaravit, hanc, non aliam esse Domini in S. Scriptura locuti mentem; *Vsus*, quos vocant, naturam Conclusionis induunt, et hoc aut illud vel credendum vel agendum esse postulant. Quod si vero tota declamatio non nisi enthymema est, quis plures illius partes essentielles numeret quam *Tractationem* et *par Vsum*? Per nostrum saltem, quod stabilimus, principium cognoscendi aliter iudicare non licet. Quin idem *Exordiorum* potius multitudinem, tanquam monstrum ab omni saniori eloquentia alienissimum, et tanquam spurias sacrae orationis partes proscribit. Equidem *Vnum*, et, nisi grauiiores causae aliter iubeant, breuius *Exordium* libenter admitto, siquidem illud aut rei demonstrandae lucem affundere, aut animos auditorum praeparare et excitare, aut grauitatem doctrinae ob oculos ponere non sine fructu potest; at binae aut tres declamatiunculae sub exordiorum specie ac praetextu consutae pro spuriis declamationis sacrae partibus non omnino citra verum habentur, quandoquidem hoc dicendi genus aut nullam aut vagam quamdam demonstrationem prae se fert, tempus terit, inopiamque scientiae sacrae interdum callide dissimulat. Quanquam ante omnia moneo, meam de *exordio* sententiam non nisi generatim intelligendam esse, adeoque laudabile grauiissimorum ecclesiae Doctorum institutum a me neutiquam reprehendi, quorum utpote statis pericopis adstrictorum *exordia* in modum aliquando recte procedunt, ut Doctores aut plures Sacri Codicis partes, quam euangelia et epistolas, aut integros etiam S. Scripturae libros explicandi ansam capiant. Cuius consilii cum non alia
ratio

ratio fit, quam ut verbum Dei *πλεσίως* inter Christianos habitet, violentiaque torquendi pericopas euitetur; plane non repugno.

§. VII.

§. VII. Principium cognoscendi nostrum determinat, quid in Tractatione iustum iniustumue sit?

Neque autem tantum demonstratio Spiritus ac Virtutis, illud aedificationem homileticam cognoscendi principium declamationis sacrae partes enumerat, sed accuratius etiam definit, quid circa ipsam *Tractationem*, quam vocant, iustum iniustumue sit. Vniuersa Tractatio, uti dixi, non nisi *Enthymema* quoddam est, minorisque propositionis syllogisticae speciem prae se fert. Illud magnum enthymema: *Hoc dicit Dominus*; si ad *aedificationem*, id est, ad conuincendos et emendandos auditores abire debet, ab accurata diuinae sententiae aut voluntatis demonstratione exegetica nunquam recedet, adeoque illud princeps enthymema, quod integram regit *Tractationem*, plurium enthymematum alma mater nascitur, ubi idem scilicet per noua continuo enthymemata sustentatur et confirmatur. Postquam enim in singulis *Tractationis* partibus noua semper demonstratio requiritur, non potest non integra *Tractatio* meris enthymematibus contineri. Confirmat hanc sententiam suo exemplo Paulus Act. XVII. 22. sqq. eoque audacior adfirmo, demonstrationem enthymematicam in *Tractatione* vnice requiri, nisi Scripturae interpres in auram declamare velit. Neque etiam vereor, *Tractationem*, quae per eiusmodi angustiorent enthymematum catenam ducitur, nimis exilem ac tenuem fore. Ut enim taceam, magnitudinem Tractationis non nisi ab ipsius Textus aut auditorum rationibus pendere (sicut aduersus vulgi errores HALLBAVE-

RVS

RVS sapienter monet); enthymematica quoque demonstrationis solidam locutionum in Textu obuiarum interpretationem plane non excludit, sed singularum potius propositionum demonstrationem per argumenta ex Sacro Codice petenda, scripturaeque loca non obiter recitata, sed neruose explanata postulat. Quis enim auditorum alias de vera Spiritus S. sententia certus erit? Vnde iterum concludo: id omne in Tractatione iustum esse, quod ad enthymematicam demonstrationem necessario requiritur. Haec enim vna sensum scripturae demonstrandi ratio animos occupat, pondusque declamationibus addit, quantum quidem ab homine proficiscitur, cum ceteroquin Spiritus S. mentem per verbum intus et diuinitus conuincat: qua vero neglecta ac dissipata, vniuersa *Tractatio* nervis destituta languescit ac friget. Etenim quicquid iniustum circa *Tractationem* est, iidem ex nostro cognoscendi principio, enthymematicaeque demonstrationis necessitate luculentius apparet. Quis enim dubitet inique eos agere, quotquot hanc enthymematicam et ex textus argumentis necessario fluentem demonstrationem temere turbant, eamque aut cum vaga quadam dicacitate schematica, allegorica aut alia commutant, aut illicitos in diuellendo textu saltus faciunt, vt dispositionem magis inani arte factam, quam scopum Spiritus S. curare videantur. An autem ex Verbis Scripturae contra Scopum Spiritus S. cumulat *ἀπόδειξις πνεύματος καὶ δυνάμεως* expectabitur? Aliena haec saltem sunt, etiam si plerumque vera. At dici non potest, quantopere hic Tyrones peccare soleant, inprimis quoties singulas propositionis suae partes ex ipso *exordio* deriuare student. At dixeris: principium

C

quidem

quidem cognoscendi nostrum fas et nefas in *Tractatione analytica* illustrare, non inde autem patere, quomodo in *Synthetica*, quam vocant, versandum sit. Neque ipse etiam nego, me de synthetica declamandi ratione generatim tam magnifice non sentire, quam de analytica. Interim sicut multas homiletarum syntheses non minus, ac meditationes porismaticas ex Textu vere fluentes reprehendere nequeo; ita in Synthesibus pariter non nisi enthymematicam demonstrationem regnare et posse et debere existimo. Datur quaedam syntheseos necessitas, ne singulis annis idem afferant, qui ad statos textus alligati sunt. Et quanquam in epistoliceis pericopis melior via eligitur, qua quis vnum textus sui comma post alterum, quo sequitur ordine, per aliquot annos illustrat, et sic a demonstratione Spiritus S. ne latum vnguem discedit; in euangeliiis tamen, quae historici passim argumenti sunt, ne hoc quidem tam commode fieri potest. Quacunque autem necessitate sese commendent syntheses, imperium tamen enthymematicae demonstrationis effugere non debent, et quaeuis alia potius oratori sacro eligenda sunt, quam vt ad eiusmodi syntheses dilabatur, quae argumenta contra textus scopum quaerere iubeant, verborum ordinem ac sensum turbent, et sic inani specie decipiant. Ecquid enim eiusmodi synthesis probet, quomodo aedificet, quae auditorum animos citra ἀπὸδείξις ad veritatis et pietatis studium concitare tentat, risumque iis mouet, qui obesioris naris non sunt? Male profecto de aedificatione homiletica generatim sentiret, quisquis siue per *analyticam*, siue per *syntheticam* viam ad conuincendos et emendandos auditores tenderet, etiamsi neglecto Spiritus S. scopo argumenta prorsus

prorsus aliena afferret. Vnde ego quidem, etiamsi naturalis ordo ac scopus *Textus* cuiusdam doctrinam ex textu deductam, quam *Synthesin* vocant, vel vnico argumento probet, malim *Synthesin* meam ex aliis Scripturae locis extruere, textusque mei inopiam aliunde refarcire, quam Scripturae S. vim inferre, atque ab enthymematica rerum sacrarum demonstratione recedere. Noui *Syntheses* ingeniose factas, noui argumenta earum speciose conglutinata, nec inde titillari aures auditorum posse nego; me tamen ita conuinci et efficaciter moueri parum memini, utpote quem nihil quicquam mouet, nisi illud: *Ita vere dicit Dominus*. Loquor autem non nisi de *Synthesi* aduersus Spiritus S. in Scriptura loquentis mentem composita, non de alia, quae aedificare omnino potest: loquor de illa *Synthesi*, quae id pro sensu Spiritus S. venditat, quod ex propositionibus et verbis S. Scripturae rite explicatis non fluit. Neque ab hac mea sententia necessitas *Variandi*, quae vulgo iactatur, me dimouet, quandoquidem declamationes citra laesam Scripturae S. demonstrationem variari possunt, siue variae doctrinae in *pericopa* vere latentes inde repetantur, siue alii Scripturae thesauri cum statis textibus summorum Theologorum exemplo coniungantur. Laudo itaque *Synthesin*, siue ea in sitis et domesticis *textus* argumentis, siue aliunde petitis confirmetur: ab omni autem Scripturam torquendi arte vehementer abhorreo.

§. VIII.

Transco a Tractatione eiusque essentialibus partibus et generali ratione ex principio aedificationem homileticam cognoscendi rite constituto a nobis §. 6. 7.

§. VIII. Idem
cognoscendi
principium
speciatim

quoque
conficit,
quid circa
Tractatio-
nem ampli-
ficandam, il-
lustrandam,
digressioni-
busque, quas
vocat,
Theologicis
ornandam
iustum ac
iniustum sit.

descripta ad *amplificantia* et *illustrantia* Textus, quae vocant, et ad *locos communes digressionesque* theologicas, vt, principio cognoscendi nostro duce, intelligatur, quid circa haec omnia fas aut nefas habendum sit. Hoc autem pacto audacter pronuntio, nullum *amplificandi, illustrandi digrediendique* genus mihi probari, quam quod vberiori enthymematum in Textu latentium et necessaria quidem eorundem expositione contineatur. Hinc iure meritoque *Textus* amplificatur, illustratur et dilatatur, quoties orator sacer arctiorem suam demonstrationem aut per loca Scripturae alia idoneo modo explicata, aut per analogiam fidei ex Scriptura haustam confirmat, eamque ampliorem et firmiorem demonstrationem suam ingenii beneficio perceptu faciliorem reddit ac illustrat. Ingenii quippe aliae partes in demonstrando non sunt, quam quibus naturalis *Textus* ordo et argumentorum nexus fit clarior. Id autem accidit, vbi obscuriora et angustiora dilatantur, diffusa colliguntur et in compendium rediguntur, difficilia enodantur, et sublimia ad doctam simplicitatem deducuntur: id accidit, vbi vniuersae *digressiones* nostrae ex theologia exegetica, dogmatica, polemica et morali petitae a perspicua breuitate ac pia simplicitate ne latum vnguem discedunt. Vbi autem demonstratio ita rite se habet, sponte sequitur, vt ille amplificandi, illustrandi et digrediendi modus, quem commendamus, aedificationem homileticam mire adiuuet, adeoque iustissimus sit. Iniusto contra modo *Tractatio* amplificatur ac illustratur, quando quis praepostero iudicii et ingenii vsu inania quaedam et aliena accersit. Ea sunt, quae intellectum nec diuinitus conuincere, nec volun-

voluntatem stimulare possunt, et quae a docta Scripturae simplicitate et ab enthymematica demonstratione ad longius petita, peregrina et ad rem sacram parum facientia transeunt. In exegetica quidem demonstratione non recitandus solum, sed probandus etiam est verborum sensus, quoniam vniuersi auditorum eum illico non perspiciunt. Inepte vero is primum amplificat et illustrat, qui fusa exponit ac circumscribit, quae omnes facile intelligunt, aut qui ea remouet, de quibus nemo cogitat. Id enim amplificandi genus temporis terendo magis et tepidae declamationi, quam demonstrationi ad conscientiam conuenit. Intempestiue deinde amplificant, qui verborum sensum eruentes multa Scripturae loca ex indice, quem *Concordantias* vocant, recitant, cum non omnino pateat, hanc illamve vocem eadem necessario significatione hoc loco venire, qua alio loco venerat, sed vis potius vocum citra antecedentia et consequentia vix satis tuto indagetur. Vt taceam, auditores facultate iudicium ferendi de critico nostro apparatu non pollere. Vnde vis vocum in Musaeo aptius, quam Cathedra sacra discutitur, eaque, (praeuio tamen priuato examine,) nisi summa aliter iubeat necessitas, nude hic docenda est. Praeterea inconsulto amplificant, qui varias interpretum sententias enumerant, siquidem illae dubium et ancipitem magis, quam certum auditoris animum reddunt. Neque enim certa et indubita conclusio ex incertis praemissis fluere potest, neque sequitur, ut, quia nonnulli sententiam quandam adstruunt, nonnulli negant, pars affirmantium id quod verum est, necessario perspiciat. Quamobrem nulla ad aedificationem

faciens amplificatio datur, nisi quae sensum Spiritus S. idoneis argumentis confirmat, iniusta vero eadem, quae demonstratione destituitur. Denique perperam etiam plerumque amplificat et illustrant, quotquot exemplis profanis, fabulis et similibus spargendis tempus sine fructu consumunt. De exemplis parum solidi expectandum plerumque est, siquidem vel minima eorum circumstantia totum negotium immutat, nec sequitur, ut, quia ille ita fecit, nobis idem faciendum sit. Ne ipsae quidem sacrae historiae omnes citra delectum et res, quae circumstant, adcurate consideratas ubique adhiberi possunt, si conuictioni operam dare volumus. Commendari contra Paulina in adductis biblicis exemplis prudentia satis nequit, quoniam ille analogia quadam fidei practica ex biblicis exemplis inducta grauissimos christianae doctrinae articulos confirmare solet, ubi ex. gr. in litteris ad Romanos et Galathas exaratis vnam iustificationis per fidem viam ipsius Abrahami, communis fidelium parentis exemplo; in epistolae autem ad Hebraeos cap. XI. veram fidem omnis expertem fluctuationis esse debere, ex *ὑπεράσσει* omnium omni tempore credentium neruose demonstrat. De fabulis et similibus vix multa adiicio: inepta plane sunt ea, quoties ad res satis perspicuas illustrandas et ad faciem soli accendendam afferuntur. Generatim quoque me parum mouet, quod in laudem exemplorum ac similium passim dicitur, ubi ea rudiorum memoriae adcommo-datissima esse censentur. Quodsi enim vel hoc verum est, nihilo tamen secius persuadeor, viuum Dei verbum et vel prima eius elementa rite et solide proposita aduersus peccatorum et mortis impetum plus valere, quam

quam integrum HONDORFFII Theatrum historicum, et tot alios exemplorum, emblematum ac similium thesauros, siquidem aera lupinis comparare licebit. Verum haec de iniusta amplificandi ac illustrandi Tractationem ratione haecenus! Transeo itaque ad id, quod circa *digressiones*, quibus aliquando dilatatur Tractatio, iniustum est. De necessitate theologicarum in sacra declamatione digressionum iam tum quaedam dixi, eaque extra omnem dubitationis aleam posita est, quia, ubi intellectus de grauioribus nec satis obuiis rebus penitus conuincendus est, non nisi ad digressiones exegeticas, dogmaticas aut polemicas confugiendum est: Vbi voluntas vero ad ea, quae non adeo grata sunt, flectenda est, morali sane digressionem opus est, quae de idoneis mediis dispiciat, aduersus peccandi illecebras nos defendat, viam difficultates superandi monstret, certissimosque nos reddat, cum quod expressa Numinis Voluntate ad hoc illudue officium obligemur, tum quod idem a nobis praestari vtique possit. Peccatur autem circa *digressiones theologicas* vel qualitate, vel quantitate, vel numero. De digressionibus *theologicis* hic ago, cum illae ex locis topicis petitae, quibus iniusta amplificandi ratio continebatur, ad aedificationem et demonstrationem prorsus nihil facere possint, etiamsi idonea maxime qualitate, quantitate ac copia gaudeant. Peccari autem circa digressiones theologicas qualitate, quantitate et numero earum, ex ipso aedificationem homileticam cognoscendi principio, quod est demonstratio spiritus ac virtutis, luculenter apparet. Eiusmodi quippe demonstratio ex digressionibus raro proficiscitur, quae ab enthymematica deductione longius absunt.

sunt. Etenim, me iudice, vnusquisque rerum nexus logicus et necessarius longissime praestat lusibus rhetoricis vel ingeniose quaesitis. Hi quidem imperitorum aures titillant, sed parum conuincunt ac flectunt, cum obruant potius et a capite causae abducant. Ad pressa quippe enthymemata vniuersi naturaliter ducimur, adcoque digressiones melioris notae meris constare enthymematibus debent, vt eae facilius percipiantur ac retineantur. Neque demonstratio etiam Spiritus et virtutis commode proficiscitur ex digressionibus, quae nimis multis periodis efferuntur, neque facile oritur ex ipsa nimia digressionum multitudine. Vtraque enim via animi auditorum obruuntur et confunduntur, vti ipse aliquando puer expertus sum, qui me tacito verberare cogitationes conuicio solebam, quod Tractationem sacrae declamationis eiusmodi interdum digressionibus oneratam ferre et intus perspicere nequirem. Et quamquam in his omnibus prudentia Oratoris diuersam auditorum indolem respicientis tantum non omnia valet; generatim tamen non nisi eae digressiones tolerandae sunt, quae rem obscuriorem et intricatam, inuolutamque enthymematicae demonstrationis ex aliis Scripturae locis aut analogia fidei petitae ope illustrant ac confirmant: reprehendendae autem sunt, quae tempori inutiliter terendo ansam suppeditant, meram ostentationem prae se ferunt, et scopas tantum non dissolutas referunt, quibus in ordinem redigendis auditorum non sufficit imbecillitas.

§. IX.

§. IX. No-
strum co-
gnoscendi

Verum enim vero non Tractatio tantum, sed *vsus*
etiam, quos vocant, per demonstrationem Spiritus et

vir-

virtutis solam in illis vel regnantem vel neglectam aut
 apti aut inepti deprehenduntur. Quodsi enim vnicum
 cognoscendae aedificationis homileticae principium en-
 thymematica demonstratio est, et vniuersa declamatio
 sacra ad vnum magnum illud enthymema: *ita dicit*
Dominus. E., recidit; ad vtrumque, *theoreticum* non
 minus, quam *practicum* *Vsum* rite formandum id omne
 requiritur, quod in apodictico syllogismo ad ducendam
 e praemissis propositionibus conclusionem exigitur,
 adeoque necessarium est, vt *Vsus* ex ipso Textu & prin-
 cipe eius scopo fluant, ne peregrina quaedam conclu-
 dantur, multo minus aliena admisceantur. Speciales
 tamen de *Vsibus* regulas praeceptis homileticis seruo.
 Interim quid primum circa *Vsum*, quem vocant, *theore-*
ticum generatim iustum et iniustum sit, principium co-
 gnoscendi aedificationem, quod constituimus, facili ne-
 gotio docebit. Aedificatio, quam in hoc *Vsu* quaeri-
 mus, institutione et conuictione intellectus continetur,
 adeoque haec vna conuincendi ratio illi scopo respon-
 det, quae doctrinam siue fidei siue vitae per pronam
 et naturalem consecutionem ex ipsius Textus visceribus
 deriuat, et ex hoc non minus, quam aliis Scripturae
 locis probat et demonstrat. Quae idonea et iusta ve-
 ritatis demonstratio oppositum errorem eadem fidelia
 funditus perdit, nisi forte propter praesentes aut vici-
 nos errantes fundamenta etiam haeresium data opera,
 prudenter tamen, euertenda sunt. Id quod si quis insti-
 tuit, fas esse demonstratio Spiritus et virtutis docet, vt
 statum Controuersiae adcurate formemus, solidaque ex
 Textu & S. Scriptura, non placitis hominum argumenta,
 repetamus. Quid? quod *Vsus theoreticus* praeter *διδασκα-*
λίαν

aedificatio-
 nem homi-
 leticam
 principium,
 demonstra-
 tio quippe
 Spiritus ac
 virtutis id
 quoque,
 quod in *Vsu*,
 quem vo-
 cant, Theo-
 retico fas
 aut nefas est
 declarat.

λίαν & ἔλεγχον & ipsam παράκλησιν homileticam completur. Demonstratio itaque Spiritus ac virtutis, illud aedificationis cognoscendae principium praecipit, ut, si recta iustaque hic via incedere velimus, veram et a nobis rite explanatam confirmatamque doctrinam auditoribus adcurate commendemus, et aduersus tentatorum, quos vocant, scrupulos vindicemus, ne nostra ex *textu* ducta conclusio dubitatione inani obscuratur. Id ipsum autem nulla ratione commode fiet, nisi Orator sacer regenitos et irregenitos probe hic distinguat. Quis enim nescit, aedificationem *homileticam* latius patere, quam *moralem*? Aedificatio *moralis* non nisi πλήρωμα τῷ πνεύματι, et spiritualis vitae, cuius initia regeneratio concesserat, incrementum respicit: at *homiletica* contra aedificatio non eos tantum, qui in statu regenerationis adhuc persistunt, sed ipsos etiam ex hoc statu elapsos ferit, fidemque in illis confirmatum, in his iterum accensum it. Quidni igitur in *Usu* vel *theoretico* ipso distinguantur auditores, ne homines epicuraeos de gratia Dei certos esse temere iubeamus, dum sollicitos de salute sua diuino solatio erigimus? Quae cum ita sint, vel tribus verbis obseruo, ex eodem principio, quo, id quod iustum est circa *Usū theoreticum*, constitui, sponte apparere, quid iniustum ibidem sit. Demonstratio Spiritus ac virtutis, ille aedificationis homileticae lydius lapis vniuersos damnat, quotquot in neruo scripturae demonstrando tumultuariam, intricatam aut ieiunam operam adhibent, sicut non raro in difficilioribus V. T. de Christo oraculis fieri solet, ut Orator sacer res N. T. in illis oraculis praedici recte quidem, sed nimis secure adfirmet, parum autem probet. Demonstratio Spiritus ac vir-

virtutis damnat etiam eos, qui ad veram sententiam probandam toties loca Scripturae alieniora recitant: qui erroneas sententias aut citra necessitatem cum auditoribus communicant, aut saltem citra idonea arma oppugnant: aut qui nec obligationem diuinæ cuiusdam legis rite ostendunt, nec de curata legis interpretatione cogitant. Omnis enim confestim expirat vis præcepti aut prohibiti, simulac legem non esse vniuersalem, nec intentionem legislatoris ad vniuersos obligandos progredi suspicari licet. Et dici sane non potest, quantopere hac via hominum conscientia turbetur, sicut tempore Apostolorum in pugna falsorum doctorum pro lege Mosaica, et Reformationis tempore in controuersis de vsura, rigore sabbati Iudaico et aliis apparuit. Quid autem non accidet, si interpretes Scripturae intentionem legislatoris omnes obligandi adcurate non inuestiget? Quid fiet, si quis omnes ADAMO, NOAE et aliis præscriptas leges, ritus V. T. et omnia exempla biblica existimet nobis hodiernum iniicere vinculum obedientiae, quod ex obligatione et intentione legis vnice fuit?

§. X.

Restat nunc *Vsus*, quem vocant, *præcticus*, circa quem quid iustum iniustumue sit, principium cognoscendae aedificationis, demonstratio Spiritus ac virtutis pariter conficit. Haec sacrae declamationis pars, quod nemo non nouit, admonitione constat ad colendam virtutem et fugienda vitia. Neque autem efficax admonitio citra conuictionem intellectus et commotionem voluntatis, neque haec vtraque citra solidam demonstrationem datur. Vnde facile intelligitur, vir-

§. X. Idem
cognoscen-
dae aedifi-
cationis
principium
docet, quid
in Vsu Pra-
ctico iustum
iniustumue
sit.

tutes non minus, quam vitia adcurate in hac sacrae Orationis parte describi, argumentisque ex *textu* petitis probari debere, studium virtutis ac fugam vitii ad christiani hominis officium necessario pertinere, nisi forte in ipsa *Tractatione* aut *Vsu theoretico* illud iam tum factum sit. Bina autem, si vere aedificare volumus, in hoc *Vsu* demonstranda sunt, alterum, *quod necesse sit*, alterum, *quod fieri possit*, ut vitia fugiamus, virtutem colamus. Non solam officii necessitatem demonstrandam esse existimo, sed ostendendum etiam est, quod obsequi homo diuinæ voluntati possit. Quemadmodum autem demonstratio necessitatis ad omnes, regenitos aequè ac irregenitos spectat, sic facilitas obsequii propriè in solos regenitos cadit. Interim ne ipse quidem irregenitus de necessitate obsequii satis prius persuadetur, quam ipsi infelix & frequens ille scrupulus exemptus sit, quod homo plane non possit se ad Dei voluntatem componere. Itaque homo diuina fide destitutus cum de inopia virium naturalium ad obediendum Deo, tum de necessitate quaerendarum spiritualium virium ante omnia conuincendus est, ne pergat necessitati virtutis in S. Scriptura clarissime patefactæ suam pertinaciter opponere impotentiam. Vnde patet, quod alia demonstratio, aliaque conuincendi et flectendi ratio penes irregenitos ac regenitos hoc loco requiratur: irregeniti quippe de plenaria virium naturalium impotentia ad præstandum Deo qualecunque obsequium ante omnia conuincendi, et ad gratiam Dei quaerendam vnice ablegandi sunt: regeniti contra in conuersionis suæ initio, quo iam tum gaudent, aduersus humanam prauitatem fortiter muniendi sunt: irregeniti ad media, quæ huc vsque con-

tem-

temserunt, compellendi, regeneriti vero, vt fideliter v-
tantur concessis gratiae mediis, excitandi, et aduersus
sanctificationis siue incrementi vitae spiritualis obstacu-
la instruendi sunt. Profecto tanta diuersitas subiecti in
Vsu practico hypotheticam et diuersam demonstrandi
rationem postulat. Quis enim dubitet, diuersa conuer-
sionis et magnae poenitentiae, diuersaque sanctificatio-
nis et quotidianae poenitentiae obstacula diuerso mo-
do tollenda penes irregenos aut regenos esse, quo-
rum vtrorumque voluntatem flectere volumus? Quis
dubitet, irregenos de falsa humanae virtutis specie,
regenos de veris diuinae et per gratiam in nobis effe-
ctae virtutis signis, id est, de discrimine naturae et gra-
tiae erudiendos esse? Quis denique dubitet, alias esse
mancipiorum peccati aduersus Dei praecepta obiectiones,
alias regenitorum, et inprimis tentatorum dubita-
tiones? Apostoli saltem, et inprimis Paulus hanc hypo-
theticam demonstrandi rationem adcurate obseruat. Is
enim ad Galathas, Ephesios, Colossenses et reliquos scri-
bens, quos priori epistolarum parte tanquam regenos
et iustificatos descripserat, posteriori earundem parte de-
mum ad officia Christiano homine digna cum fiducia
reuocat. Ex. gr. Col. III. 1. Apostolus non nisi eos, quos
cum Christo in iustificatione resurrexisset, in anteceden-
tibus pronuntiauerat, iubet superna quaerere. Et sic
tot locis aliis. *Hypothetica* igitur *Vsus practici* demon-
stratio vtramque hic paginam, id est, ius et nefas facit.
Quis enim inique agere illos neget, qui incrementum
vitae sanctae ab vniuersis, irregenis aequae ac regeni-
tis per saltum postulent? Neque enim tantum hoc pa-
cto surdis fabula narrabitur, quia mortui illi in peccatis

vires spirituales, quas nondum habent, exferere nequeunt, sed neglecta etiam aut plane obiter commemorata conuersionis et magnae poenitentiae necessitas facit, vt ipsi irrogeniti tumultuaria eiusmodi ratione ad vitam sancte agendam praepostere excitati, nubem saepius pro Iunone arripiant, vitamque cum exteriori honestate coniunctam pro christiana renouatione habeant. Hisce quippe idem, quod aegrotis accidit, vt impurum corpus, quo magis nutritur, eo magis laedatur. Vt alia tumultuariae in *Vsu practico* demonstrationis incommoda taceam, ex. gr. quando aut secure viuentibus lex damnans non satis inculcatur, aut in statu seruitutis legali degentibus limpidi Euangelii fontes non ita aperiuntur, ut miseri isti intelligant, extra Christum vera fide apprehensum nec quicquam solati, nec efficaciae illis expectandum esse. Etenim sicut saxum securorum hominum cor sine praeuiis damnantis legis fulminibus per Euangelium non magis, quam dura filex per oleum molitur; ita contra lex neminem ultra terere debet, simulac per veram contritionem homo omne peccatorum genus serio detestatur, utpote qui potius confestim ad Christum vera fide amplectendum adducendus est, ut ex illo tanquam vite sua succum spiritualis vitae hauriat. Haec quippe vera demonstrandi in *Vsu practico* ratio est, si quidem ad ἐπίγνωσιν καὶ ἀσθενησιν auditores allicere volumus. Amor enim Christi in cor effusus et cruentum Iesu sacrificium pro mundi peccatis oblatum fortiori tum modo penetrat, quam subtilissimae morales argutiae, vti nostratum Theologorum nonnulli quibusdam Anglis dudum non sine causa in memoriam reuocarunt. Valeat igitur in *Vsibus* aliena sub-

subtilitas critica et moralis, quia vtraque haec tepet ac friget: regnet contra enthymematica Scripturae simplicitas, regnet demonstratio dogmatica et moralis, quarum illa non per locos topicos et inanem loquacitatem, sed per diuina argumenta peccatorem conterat et fide imbuat, haec renatos ad spiritualis vitae incrementum, ad discrimen naturae et gratiae cognoscendum, et ad quaecumque officia christiana trahat.

§. XI.

Haec itaque de demonstratione Spiritus ac virtutis, §. XI. Conclusio et inuitatio ad praelectiones. tanquam vero cognoscendae aedificationis homileticae principio dicta sufficiant. Ex his enim iam tum apparet, quis *uniuersae homileticae aedificationis* neruus ac lydius lapis, quaenam essentiales sacrae declamationis partes, quid iustum ac iniustum in singulis partibus necessario sit; apparet inde etiam, quod docta simplicitas, perspicuitas, feruor et reliqua sacrae declamationis attributa ab aedificatione homiletica separari nullo modo debeant. Itaque hic adquiesco, et plura meis *demonstrationum homileticarum* publicis praelectionibus seruo. In his enim, quid vitandum aut faciendum sit in *exordio*, in *tractatione textuum* historicorum, prophetorum, aut typo, mysterio et doctrina morali conspicuorum, quomodo in *Vsu theoretico* FVNDAMENTVM, quomodo in *practico* ORDO salutis ad ductum *Tractationis* adcurate demonstrari possit ac debeat, fusius exponam. Imo, nisi me omnia fallunt, praelectiones, quas molior, plerisque homiletici argumenti voluminibus idoneam faciem criticam simul praeferent, vt vnusquisque rectiori magis exemplo, quam inuisa alienorum errorum censura edoceatur, vtrum hic ille-

ue

ue liber, quos *Postillas* vocant, in pretio habendus sit, an minus. Recordari hic subit Viri, dum viueret, ad miraculum vsque perspicacissimi, *Augusti GISII*, Secretarii quondam Hufumensis, iisdem cum auo meo parentibus nati, qui, etiamsi Regiomontanorum et Helmstadiensium disciplina non leuiter tinctus, sed plane imbutus esset, vitia tamen summorum Doctorum suorum homiletica solido et raro tum temporis acumine in libro: *Beschreibung eines seltsamen Gast-Mahls*, ante aliquot annos propter iniquam GISII Arnoldianam censuram vna cum aliis eiusdem opusculis Ploenae 1711 edito ita eleganter ob oculos posuit, vt mirandum sit, tot innumeros post illum diutius in hac re coeutiuisse. At enimvero larga hodie vbique eorum seges est, qui sprete inani arte homiletica, demonstrationi spiritus et virtutis vnice litant. Horum egregia exempla sequi vniuersos decet, quotquot diuinae pacis hominibus deferendae interpretes futuri sunt. Quae eadem cum ipse etiam strenue sequar, maiori profecto cum fiducia Nobilissimos Doctissimosque Dominos Committiones ac Auditores meos ad praelectiones homileticas, quarum initium ex tabula significabitur, humaniter amiceque inuito.

